

Нечипорук Ю.М., аспірант

Харківська державна академія дизайну
і мистецтв

ІСТОРИКО-СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК НАРОДНИХ ПРОМИСЛІВ, ХУДОЖНЬО-ПРОМИСЛОВИХ І РЕМІСНИЧИХ ЗАКЛАДІВ У ВОЛИНСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ

Анотація. В даному дослідженні розглядаються історичний розвиток народних промислів і художньо-промислових закладів у Волинській губернії.

Ключові слова: фаянс, мануфактура, ковальство, гончарство.

Аннотация. Нечипорук Ю. Н. Историко-социальное развитие народных промыслов, художественно-промысловых и ремесленных заведений в Волынской губернии. В данном исследовании рассматривается историческое развитие народных промыслов и художественно-промышленных учреждений Волынской губернии.

Ключевые слова: фаянс, мануфактура, ковальство, гончарство.

Annotations. Nechiporuk U.N. Historical-social development of national crafts, art - trade and craft institutions in the Volynsk province. In the given research the historical development of national crafts and art - industrial establishments Volyn province is considered.

Keywords: faience, manufactory, kowalstvo, gongcarstvo.

Постановка проблеми. Дослідити багатогранне явище розвитку народних промислів, художньо-промислових і ремісничих закладів у Волинській губернії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток фарфору проходив у взаємозв'язку з західноєвропейським і російським фарфоровими регіонами. На початку своєї еволюції Волинський фарфор був пов'язаний з розвитком художніх процесів Речі Посполитої, пізніше з художніми процесами Російської імперії. Тому потрібно дослідити еволюційний розвиток фарфору на Волині.

Мета роботи – дослідити історико-соціальний розвиток народних промислів, художньо-промислових і ремісничих закладів у Волинській губернії.

Виклад основного матеріалу. Війни, які відбувались на території Волинської губернії, негативно вплинули на розвиток промисловості, яка в певній мірі залежала від іноземців. Зокрема в Волинській губернії з виселенням німців, які крім землеробства, займалися і ремісничим господарством, місцеві жителі відчували потребу в майстрах різних галузей виробництва. Все це є наслідком майже повної відсутності професійної освіти, що викликало необхідність її швидкого розвитку шляхом відкриття різного роду художньо-професійних та ремісничих учбових закладів, курсів.

У відділі професійної освіти була розроблена програма розвитку професійних художніх закладів і курсів як для шкільної освіти, так і для позашкільних професійних закладів серед дорослого населення [1 с.45].

Були складені кошториси на утримання цих закладів, програма для навчання і креслення типових закладів, з приблизним кошторисом на їх будівництво.

У зв'язку з важким фінансовим станом рекомендувалось, відкривати ремісничі учбові майстерні, які в майбутньому можуть перетворюватись в спеціальні учбові заклади, тобто в ремісничі училища і ремісничі школи, якщо для цього будуть знайдені необхідні засоби для розвитку учбового закладу. Ремісничі учбові заклади відкривались в першу чергу по столярному напрямках, а також по ковці металу, які могли б задовольнити потреби населення.

Для організації і облаштування ремісничих і художньо-професійних закладів, відділом професійної освіти направлялись майстри-інструктори. Обладнання та інструменти також надавались відділом професійної освіти, при допомозі Волинського Губернського земства.

Ремісничі учбові заклади отримували прибуток від продажу своїх виробів і від виконання замовлень. Виручені гроші використовували для розвитку і утримання майстерень. В учбових майстернях крім ремесла вивчали малюнок, технічне креслення, технічний ескізний рисунок, а також технологію матеріалів [2 с.91].

Після закінчення курсу навчання в ремісничих учбових приміщеннях, видавались відповідні атестати. Термін навчання 3 роки.

Художньо-ремісничі учбові майстерні відкривались по різних напрямках: різьба, бондарство, ковка металу, лозоплетіння, вишивання, ткацтво, живопис, скульптура, виготовлення іграшок, гончарство. В залежності від попиту перерахованих спеціальностей в даному районі, можуть вводиться, через певний проміжок часу, і інші спеціальності.

Надійшла до редакції 07.05.2010

Ремісничі учбові заклади відкривались в місцях з яскраво вираженими кустарними промислами, для покращення художньо-ремісничої справи.

Такі відділення відкривались в місцях де були вищі навчальні училища при наявності в них спеціалістів по викладанню рисунку, креслення і т.д.

Вік учнів повинен бути не менше 13 років, а по деяких ремеслам може перевищувати 16-18 років.

Шедевром ковальського мистецтва північно-західних областей України слід вважати хрест на Здвиганській церкві в Луцьку. За типом композиції — це рівнокінцевий хрест, кожне з ramen якого складають три паралельні залізни смуги. Між ними розташовано хвилясті залізни стрічки. На кінцях трьох ramen і в центрі — бляшані круги. Художній твір позначено гармонійністю частин, поступовістю нарощування ритму елементів, чергуванням лінійних контрастів. Ковалі разом з токарями створювали одно, рідше двоярусні люстри (так звані «пауки» на 6—8—10 свічок), здебільшого на дерев'яному круглому стрижні, що нього, прикрашали «кільця», «виступи» та «великі кулі». Від стрижня відходили симетрично розмішені залізни рамена із маскоподібними просторами для свічок.

Художньо-декоративні якості часто властиві композиціям воріт та загорож — неодмінних атрибутів садиб, монастирів, храмів.

Руками талановитих майстрів створювались великі й трудомісткі об'єкти. Це, наприклад, загорожа довжиною понад 200 метрів довкола замку і собору в Острозі, а також ворота та загорожі різних громадських і адміністративних установ, церков, цвинтарів, панських садиб, міських особняків у Житомирі, Бердичеві, Острозі, Овручі, Рівному, Луцьку, Володимирі. Воротам намагалися надати пишного вигляду, вони прикрашались вензелями та складними орнаментами, як, наприклад, у Києві чи Луцьку.

Силует та декоративне вирішення парадних воріт ставали справою не лише рук майстрів-ковалів, а й архітекторів, котрі, знаючи європейські стилі, вносили елементи бароко, рококо, класицизму.

Ковалі змагалися, хто викує кращу роботу — і тут відкривався простір для виявлення фантазії, творчої снаги, вміння. Чимало хистування мала художнє вирішення дашків над тапочками та дверима, решіток балконів, прикрас на дахах будинків. Їх виготовляли із застосуванням заліза різного профілю та бляшаних додатків.

Дашки над дверима мали кілька форм. Це найчастіше фронтони, що спиралися на дві сохи. Проте основними видами дашків були двохилі й півколісті дашки, що підтримувалися кронштейнами або стовпами. Вони мали вигляд фронтона у вигляді трикутника, півкола, сегментної дуги. Він буя основною декоративною площею, де розміщували орнаменти — «квітки», «кола», «серце», «лілія». Елементи фронтона часто повторювалися у кронштейнах. На фронтонах інколи ставили ініціали власника або дату виконання.

Виникнення та розвій гончарського й скляного виробництва на Поліссі зумовлені значними покладами тут глини і пісків, а також лісових масивів.

Поява у XIX ст. фаянсових та порцелянових виробів змусила гончарів поступово скорочувати випуск складніших, й отже і дорожчих речей: фігурного посуду, мальованих мисок, дзбанків. Однак у окремих осередках до початку XX ст. те виробляли полив'яні та мальовані речі [3 с.46].

Десь у другій половині XIX ст., поліська кераміка привернула увагу дослідників, які з кустарних виставок добирали експонати для музейних збірок.

Як і кераміка, художнє скло помітне місце серед народних художніх промислів полісся.

Попит на столовий та господарський посуд, віконне скло, аптекарську тару був постійний. Вироби поліських підприємств слали предметом торгівлі на далеких ринках, експортувались за кордон.

З Ушомирського заводу на Житомирщині походять темно-сірі вазочки для варення, вузькогорлі тикви, світло-зелені штофи :з високою шийкою, слоїки, мисочки, вазончики, іграшки. Інші виробництва Житомирщини представлено анімалістичним посудом, вазочками, тарілками, карафками, підсвічниками, штофами. Туї можна побачити також однобарвні кулі для прасування полотняного одягу — так звані «гала» та декоративні кулі з прозорого скла, в них укралювали різнобарвні «скельця», що утворювали «букети» цятки, схожих на венеціанські «міль-флорі».

Поліські гутники виробляли також пляшки-пташки у вигляді качки, удода. Це сліди стародавніх тотемних уявлень. Не менш поширеними були пляшки у вигляді риби, коника, а також скляні кошпички. Останніх, крім Полісся, ніде на Україні не робили. Ці предмети прикрашали наліплюваними сталками скляних «дротиків» та «грудочок», котрі й гарячому стані карбували і вигинали, створюючи мереживо прикрас.

В основі оформлення поліського скла, як і українського загалом, лежить відчуття й використання декоративних якостей цього матеріалу, що у руках майстрів-віртуозів досягалося простими способами й пристосуваннями. Винахідливість та індивідуальні смаки виконавців породжували безліч варіантів творчої імпровізації. Цьому сприяла й пануюча на гутах Полісся технікавільного видудання, що передбачає ручну обробку пливкої скляної маси, при якій майстер використовує пластичні, тональні та кольорові особливості скла.

Гути Полісся переросли нині в заводи, де виробляються необхідні и побути та народному господарстві скляні предмети [4 с.78].

Північна поліська гончарська смуга має запали якісних пластичних глин сильно забарвлених окисами заліза. Місцями виступають і світлі глини. Скрізь під шаром ґрунту та піску можна знайти білі глини — каоліни (здебільшого забарвлені окисами заліза), проте гончарі їх не вживають.

Висновки. Зібраний матеріал по розвитку художньо-промислових закладів і народних промислів у Волинській губернії дозволяє проаналізувати подальший розвиток культури на Волині.

Подальший напрямок досліджень. Вплив художньо-промислових закладів і народних промислів Волинській губернії на розвиток сучасної художньої освіти і промисловості.

Література:

1. Історія міст і сіл Української РСР: В 26 т. /Голов.ред. колегія: Тронько П. Т. та інші. — К. : Голов. ред. Укр. рад. Енциклопедії АН. УРСР, 1967 — 1974. с.45
2. Каратников С.М. Волинская губерния. — Ковель: Типолит. Айзенберга, 1905. — 91 с.
3. Паньків В. Художня порцеляна. — с. 46.
4. Ф. 20, оп. 3, ед. хд. 2349 «Сведения о фабриках и заводах, действовавших в 1865 г., в Волинской губернии». — с. 78